

Семенюк О. Б.,

доктор філософії,

старший викладач кафедри романо-германських мов
Національної академія Служби безпеки України

ЕПІСТОЛЯРНІ ДІАЛОГИ ВІНСТОНА ЧЕРЧИЛЛЯ ІЗ ПАМЕЛОЮ ПЛОУДЕН: ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ МОДИФІКАЦІЇ

Анотація. У статті розглядається специфіка приватного епістолярію Вінстона Черчилля та Памели Плоуден а також теоретично обґрунтовано новий підхід до концепції *письменницького листування* як до метажанрового утворення та визначено типологію жанрових модифікацій. На основі проведеного аналізу епістолярних діалогів В. Черчилля з Памелою Плоуден охарактеризовано головні жанрові та стильові домінанти, які можуть бути ключовими чинниками для визначення жанрово-стильових модифікацій письменницького епістолярію (листів письменника). Результати дослідження доводять, що це зокрема, поява різних міжжанрових зрощень у межах одного жанру; взаєморецепція (адресатно-рецептивний зв'язок) між дописувачами; суб'єктивна спрямованість адресанта (авторська інтенційність), композиційна побудова листів, цілісність змісто-форми; та індивідуальна стильова парадигма адресанта. Власне виокремлені жанрові та стильові домінанти, а також головні риси проаналізованих епістолярних діалогів, на думку авторки статті, спричинили появу таких жанрових модифікацій листів: *лист-сповідь*, *лист-одкровення*, *лист-освідчення*, *лист-дискусія*, *відверта записка* тощо.

Епістолярний діалог Вінстона Черчилля і Памели Плоуден, у якому адресант виступає у ролі закоханого, вирізняється сентиментальністю, чуттєвістю, авторською інтенційністю. На перший план виходить авторське начало, суб'єктивність письма та авторський психологізм. Прикметними рисами епістолярного ідіостилу В. Черчилля є змішування жанрів: *лист-сповідь*, *лист-одкровення* душі адресанта, *одверта записка*, втілені за допомогою прийомів; самоаналізу, сугестії, саморецепції, взаєморецепції адресанта та адресата.

Авторка статті доповнює також зміст поняття *епістолярного діалогу* та дає визначення *жанровим модифікаціям* приватного епістолярію письменника. Запропоновані жанрові модифікації епістолярних діалогів В. Черчилля та Памели Плоуден можуть бути предметом для подальших розвідок у цьому напрямку.

Ключові слова: епістолярний діалог, епістолярій, жанрові модифікації, взаєморецепція, адресант, адресат, метажанр.

Постановка проблеми. Листи письменників і відомих політичних діячів мають для нас високу культурну, художню та історичну цінність. Вони репрезентують образ митця на тлі реальних подій, а також інтроспективно дух епохи, стильові особливості адресанта, відображені у його творчості. Попри значну кількість епістолографічних студій про листування письменників, ще й досі у літературознавстві точаться дискусії про жанрову природу письменницького листа, оскільки питання міжродових утворень, специфічних жанрових варіацій

і стилістичних видозмін в рамках епістолярних комплексів досі ще не отримали необхідного теоретичного обґрунтування.

Цифровий архів епістолярного доробку В. Черчилля містить понад 800 000 оригінальних документів, написаних впродовж 1884–1965 років, включаючи особисті (приватні) листи Вінстона С. Черчилля та його офіційне (ділове) листування з королями, президентами, політиками та воєначальниками. Епістолярій В. Черчилля – явище унікальне і все ще недостатньо досліджене. Заслужують дослідницької уваги, насамперед, приватні епістолярні комплекси, зокрема родинне, дружнє та інтимне листування. Саме приватні листи митця – неоднорідне метажанрове утворення, визначаються жанровими та стильовими модифікаціями, тобто видозмінами в межах окремого епістолярного твору. Ця особливість визначає характерні параметри творчої самотності письменника і потребує нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Досліджуючи поетику епістолярних текстів, окремі літературознавці відстоюють сучасне наукове уявлення про письменницький епістолярій як метажанрове утворення. Зокрема, О. Галич розглядає категорію метажанру як синтетичне міжродове і суміжне утворення, що ввібрало ознаки всіх трьох літературних родів, а також дотичних до них жанрів науки й мистецтва [1]. Це наводить нас на думку, що письменницький епістолярій – особлива метажанрова структура, специфічно художнє узагальнення діалогу адресанта з адресатом на відстані. Беручи до уваги погляди С. Скварчинської про «гібридність і дифузю епістолярного жанру» [2, с. 37–38], не можна оминати наукові ідеї Н. Копистянської про жанрову систему і появу жанрових модифікацій, які виникають внаслідок «еластичності жанру», Копистянська радить під час визначення жанрових модифікацій враховувати також фактор «залежності жанрової модифікації від світогляду письменника» [3, с. 138].

Досліджуючи епістолярій вітчизняних письменників другої половини ХХ ст., Г. Мазоха у науковій розвідці вказала на тенденції, що призвели до розмивання жанрових меж, виникнення нових жанрових утворень, що не вкладаються в канонічні рамки визначень. Цей процес літературознавці позначають як «гібридизація жанрів» або «розгерметизація канонічних жанрів». Звідси «старі, відносно стійкі жанрові форми наповнюються новим змістом, і, таким чином, відбувається їх постійна модифікація» [4, с. 102–103].

Безцінний внесок у розвиток системи літературних жанрів було зроблено Т. Бовсунівською У монографії «Жанрові модифікації сучасного роману» дослідниця стверджує, що «будь-яка модифікація уже є завершеним новим жанром, і проблема тільки в тому, чи буде він прийнятний читачами та письмен-

никами як саме новий жанр, чи тільки як експериментальна одноосібна спроба творення нового жанру. Жанрова модифікація – це художнє перетворення ідеології, світогляду та когнітивних особливостей доби» [5, с. 29]. Отже, науковий інтерес до розвитку жанрових форм сприяв появі нових жанрових модифікацій в письменницькому епістолярії. Досліджуючи письменницький епістолярій крізь призму поліфонічного жанрового утворення (літературного та історіографічного вияву одночасно), літературознавці В. Кузьменко, О. Свириденко [7] обґрунтовують думку про те, що *лист* є поліфонічним жанром, позначений яскраво вираженою психологічною інтроспекцією і особистісним ставленням автора до дійсності і конкретного адресата» [6, с. 59].

Формування мети статті. Враховуючи попередні наукові думки та здобутки провідних науковців, ставимо за мету обґрунтувати жанрові та стильові модифікації в епістолярії Вінстона Черчилля та Памели Плуоден на основі проведеного системного аналізу епістолярних діалогів зазначених комунікантів. Оскільки епістолярний текст репрезентує характер письменника як живого співрозмовника, це дозволяє дослідникові побачити портрет письменника крізь призму іншого – співучасника епістолярного діалогу. Це одна з унікальних особливостей епістолярного жанру, своєрідний діалог на відстані, який вартий глибокого вивчення. *Епістолярний діалог* – це не лише розмова на відстані, а невід’ємна складова спілкування та обміну між адресантом і реципієнтом, структура та зміст листа (епістолярного діалогу) можуть змінюватися залежно від адресата та обставин, а також конкретного «голосу» чи реципієнта, на якого вони були розраховані на той момент.

Виклад основного матеріалу. З-поміж незначного, збереженого до наших днів епістолярного спадку Вінстона Черчилля та Памели Плуоден, виділяється низка листів, які й сьогодні є високовартісним та цінним надбанням на аукціоні Крісті. Аналіз їхнього листовного діалогу засвідчує вербальний вияв чоловічої та жіночої дружби як одного із видів любові, що впливає не з подібності думок, поглядів, інтересів. Корені такого почуття беруть початок у пристрасному захопленні, спричиненому відчуттям самотності і порожнечі, реальністю, що створила передумови для пошуку адресантом жіночого ідеалу. Юний Вінстон намагався вразити світську красуню Памелу своїми словами: «переслідував» її своїми романтичними посланнями, щирими палкими зізнаннями у коханні, незважаючи на тисячі миль, які розділяли закоханих. Споглядаючи на три різні портрети коханої Памели, які Вінстон завжди носив із собою, він зберігав любов до коханої у своєму серці, навіть, потрапивши в полон до тубільців у 1899 році. Із ув’язнення Вінстон писав Памелі радісні й сміливі *записки*, на кшталт: «*Pamela, Not a very satisfactory address to write from. I expect to be released as I was taken quite unarmed and with my full credentials as a correspondent. But I write you this line to tell you that among new and vivid scenes I think often of you. Yours always, Winston S. Churchill*» (Памело, тут не найкраще місце для написання листа. Я сподіваюся, що невдовзі мене звільнять, оскільки мене схопили зовсім беззбросним і при мені були документи кореспондента. Але я пишу тобі ці рядки, щоб сказати, що серед нових і яскравих місць я часто думаю про тебе) [8, с. 463] (тут і далі переклад наш – О. С.).

Серед цих епістолярних шедеврів виділяється лист В. Черчилля до Памели, в якому двадцятип’ятирічний письменник

проливає світло на взаємовідносини, плани та розчарування щодо спільного майбутнього. Ця жінка була не лише втраченим коханням, але залишилася найвідданішою подругою, до якої він не раз звертався за порадою і підтримкою. Епістолярні джерела свідчать, що пара неофіційно була заручена, проте Памела вийшла заміж за іншого, поважнішого й заможнішого. У листі поєдналися кілька тематичних ліній, різних за жанровим спрямуванням та інтенційністю адресанта, саме такі трансформації жанру ми визначаємо як *жанрові модифікації*: сповідь, одкровення, пропозиція про одруження (освідчення). В кореспонденції до Памели із Калькути Вінстон у березні 1899 освідчився їй: «*Моя люба панночко Памело, за все своє життя, яке я прожив, я зустрічав найпрекрасніших жінок, яких тільки можна побачити в Лондоні... Ніколи я ще не зустрічав тієї, заради якої я б відмовився від справи мого життя. Згодом я зустрів тебе...якби я був великим мрійником, я б сказав: “Виходь за мене – і я завоюю світ і кину до твоїх ніг”. Для шлюбу потрібні 2 умови – гроші і згода обох сторін. Одна умова, без сумніву, і, можливо, інша відсутня теж. Це така давня історія» [9].*

Попри закритість і внутрішню стриманість адресанта, Черчилль захоплювався красою та чарівністю Памели і адресатка теж виявляла теплоту й повагу до свого вірного друга Вінстона протягом усього свого життя. Про це свідчить невелика частина кореспонденцій, що збереглися завдяки зусиллям родини Памели. Їхнє листовне спілкування передає дихотомію обопільних відносин, від пристрасного інтимного *ністету* до дружніх товариських діалогів. Хоча листи Памели до Черчилля позбавлені сентиментальних одкровень, митець, навпаки, покладав великі надії на союз із Памелою. Його послання до Памели засвідчують, що адресант у глибині душі страждав від нероздільного почуття.

Цей неоднозначний зв’язок між юними й різними за темпераментом характерами у листуванні нагадує мелодраматичну історію із нещасливим завершенням. У важкий період життя (1898–1900 роки), коли В. Черчилль відчував найбільше емоційне напруження і не раз упадав у депресивний стан, саме у листуванні із Памелою він знаходив утіху і розраду. У листі до Памели 28 листопада 1898 року Черчилль висловив враженнями від нового нарису *River war*, частини якого він надіслав Памелі, оскільки йому важлива була її думка. Окрім *дискусії* на літературні теми, адресант дав переконливу відповідь на делікатне питання, яке підняла у своєму листі Памела. «*One thing I take exception to in your letter. Why do you say I am incapable of affection? Perish the thought. I love one above all others. And I shall be constant. I am no fickle gallant capriciously following the fancy of the hour. My love is deep and strong. Nothing will ever change it.*» (Одне я хочу заперечити у вашому листі. Чому Ви кажете, що я не здатний кохати? Викиньте цю думку з голови. Я люблю одну понад усіх. І буду постійним у цьому. Я не мінливий галант, який примхливо дотримується моди часу. Моя любов глибока і сильна. Ніщо ніколи не змінить цього) [8, с. 297].

Сумні думки супроводжували Вінстона після тривалого інтервалу у листуванні. Памела не відповідала місяцями, її мовчання викликало тугу та смуток у адресанта, помножений жахттями і втратами від війни. Згодом депресія переросла в ілюзію близького кінця, життя йому здається непривабливим. Про це він неодноразово писав Памелі, зокрема песимістичні настрої сповнюють його лист, написаний 28 січня 1900 року. «*Я пережив украй небезпечних п’ять днів – постійно під вог-*

нем снарядів і гвинтівок – зараз перед нами найкривавіша за всю війну битва – найбільше зусилля, щоб прорватися крізь бурську лінію оборони. Ми є лише піщинки на морських хвилях. Що ми можемо зробити, окрім того, що, на наш погляд, є найширшою формою найкращого? [10, с. 1146].

Сповідуючись перед адресатом, адресант зізнається, що його думки і вчинки інколи бувають суперечливі і потребують каяття. Цитуючи слова із відомої поезії «Auguries of Innocence» («Презумпція невинуватості») Вільяма Блейка, В. Черчилль у формі метафори виражає метафізичну концепцію про вартість життя людини у світі за межами розуміння людини, аргументуючи бачення великого в дуже малому. У контексті листовного сповідального монологу (*лист-сповідь*) зустрічаємо поруч із песимістичними тональностями прилив внутрішнього оптимізму, можливо, саме листи адресата допомагали Черчиллю у його постійній боротьбі із його ворогом – депресією. У листах він черпав сили, і це відволікало його думки від суворой солдатчини. В одному із таких листів, які відносимо до жанрової модифікації *одкровення*, автор не лише відверто оповідає про небезпечні військові сутички і епізоди, в які адресант потрапляв, з поміж-іншого автор листа акцентує увагу адресата на внутрішньому емоційному посиленні – донести до адресата, що адресант морально стійка особистість, сповнена віри і оптимізму. «Моя Памело, дві години тому мене мало не вбило осколком. Але хоча я потрапив під шквал вогню, Бог мене зберіг. Англіїці зазнали поранень від вибуху. Мені цікаво, чи ми виживемо, чи ми житимемо, щоб побачити кінець. Війна дуже болісна, але я вірю – ми не будемо показувати, що ми мени рішучі, аніж ворог. Мої нерви ніколи не були міцнішими, і я думаю, що з кожним днем мене все менше хвилюють кулі. З усією любов'ю, завжди Ваш відданий Вінстон» (21 лютого 1900) [10, с. 1151–1152].

Новина про заручини Памели із Віктором Літтоном «розбила серце» юному Вінстону і залишила болючий слід у його душі, змусивши його тривалий час почуватися нещасним, про що у листах адресант широко зізнавався. У 1902 році Черчилль люб'язно написав Віктору: «All happiness and good fortune which wit and beauty deserve when they combine to share the inheritance of the future.» (Усе щастя і багатство (щасливу долю), на що заслуговують розум та краса, коли вони поєднані, щоб розділити спадок майбутнього) [11]. Він також запевнив адресата, що Черчилля завжди будуть захищати «до ваших найвідданіших друзів» [11].

Епістолярний діалог Вінстона Черчилля і Памели Плуоден, у якому адресант виступає у ролі закоханого, із позиції авторської свідомості, коли автор творить і себе, і свій образ, вирізняється сентиментальністю, чуттєвістю, авторською інтенційністю, спрямованістю на очікування, фантазії, ілюзії у проекції авторського «Я». Завдяки сповідальній формі авторське суб'єктивне начало виходить на перший план, що зумовлене впливом філософської течії модернізму на суб'єктивність письма та авторський психологізм. Пізнання адресата не приносить бажаних очікувань для адресанта, і дискурс листування набуває іншої авторської стилізації та інтенційності.

Аналізуючи жанрову специфіку епістолярного діалогу Вінстона Черчилля з Памелою Плуоден, звертаємо увагу на структуру листа. Епістолярні привітання (вступні фрази) та прощання / заключні слова вказують на рівень комунікативних зв'язків між двома учасниками епістолярного діалогу, наголо-

шуючи на рівні знайомства та дружніх (інтимних) зв'язків. «*My dear Miss Pamela*» або ж «*My Pamela*», «*Pamela*» – такі зазвичай форми звертання адресанта (В. Черчилля) до адресата (Памели) передають рівень взаємин та взаєморепетцію (контактність) між адресантом та адресатом. Вінстон завершує свій лист-одкровення зворушливими словами, щирим зізнанням у коханні до адресата та відданості: «*With my best love, Ever your devoted Winston*» [10, с. 1146]. Обидва кореспонденти демонструють тенденцію уникати «ритуалу» повних імен, завершуючи лист підписами або скетчами, а також використовуючи скорочені імена та ініціали замість прізвища та імен.

Висновки. Розглядаючи лист як метажанр документальної літератури, ми під час аналізу залучали для рецепції широкий контекст епістолярного матеріалу – обопільні листи В. Черчилля та Памели Плуоден, що дозволило визначити жанрові модифікації з урахуванням таких чинників:

- детальне вивчення композиції авторських листів, цілісність змісто-форми;
- авторська манера і стиль зображення подій крізь призму сприйняття їх автором;
- функціональні міжжанрові та стильові доміанти, інколи це – зрощення кількох жанрів, «гібридизація» жанрів;
- адресатно-рецептивний зв'язок між дописувачами, суб'єктивна спрямованість тощо.

Отже, епістолярні діалоги В. Черчилля з Памелою Плуоден, як і інші приватні кореспонденції Вінстона Черчилля, є цінним джерелом для нащадків, оскільки несуть у собі не лише естетичне начало, а й розкривають внутрішню боротьбу адресанта, його багатий, хоча й прихований, внутрішній світ, відображений у різних жанрових і стильових модифікаціях.

Література:

1. Галич О.А. Метажанр в системі вчення про роди та жанри. *Вісник Луганського національного університету імені Т. Г. Шевченка*, 2009. № 18. С. 25–28.
2. Skwarczynska S. *Teoria listu*. Lwow, 1937. 373 p.
3. Копистянська Н. Х. Жанрові модифікації у чеській літературі. Львів: Вища школа, 1978. 260 с.
4. Мазоха Г. С. Жанрово-стильові модифікації українського письменницького епістолярію другої половини ХХ століття : дис... д-ра філол. наук : 10.01.01 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2007. 395 с.
5. Бовеунівська Т. В. Жанрові модифікації сучасного роману: монографія. Харків: Вид-во «Діса плюс», 2011. 368 с.
6. Кузьменко В. І. У всесвіті слова : літературно-критичні студії. Київ: Друге дихання, 2018. 684 с.
7. Свириденко (Тютюнник) О. М. Епістолярій українських письменників-романтиків : проблематика, жанрові особливості та поетика : дис. ...доктора філол. наук: 10.01.01 / ДВНЗ Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди. Київ, 2019. 481 с.
8. Churchill Randolph S. *Winston S. Churchill, Companion*. Vol. I, Youth 1874–1900. Hillsdale, MI: Hillsdale College Press, 2006. 608 p.
9. Lough D. *No More Champagne*. Churchill and His Money. London : Head of Zeus Ltd, 2015. 544 p. URL: <https://www.headofzeus.com>.
10. Churchill Randolph. S. *Winston S. Churchill. Companion*. Vol. 1, pt. 2 (1896–1900). Boston : Houghton Mifflin Company, 1967. P. 679–1290.
11. Churchill W. S. *Autograph letter signed to Victor, 2nd Earl of Litton, 1 February 1902*. The Collection of Malcolm S. Forbes Jr. Part I. 2010. URL: <http://www.christies.com/en/lot/lot-5319505> (date of access 20.10.2023).

Semeniuk O. Epistolary dialogues between Winston Churchill and Pamela Plowden: genre-style modifications

Summary. The article deals with the specificity of private epistolary of W. Churchill and Pamela Plowden. The author of the paper theoretically substantiates a new approach to the concept of writer's correspondence as a metagenre formation and defines the typology of genre modifications as well.

Owing to the carried out analysis of epistolary dialogues between W. Churchill and Pamela Plowden, the main genre and style dominants have been characterized which may serve as the key factors for determining genre modifications of the writer's epistolary (letters). The results of the study clearly indicate that these major dominants involve the intra-genre convergent forms emerging within an epistolary genre; mutual reception between correspondents; the addressor's subjective motivation (intention of the author); the compositional structure of the letter; the integrity of the content and a form and the writer's individual style paradigm as well. The researcher argues that the distinguished genre and style dominants actually, as well as the major features of the analyzed epistolary dialogues have resulted in

emerging of the new genre-style modifications such as: a letter of *confession*; a letter of *revelation*; a letter of *discussion*; a *candid note* etc.

Epistolary dialogue of Winston Churchill and Pamela Plowden in which the addressor acts like being in love is noted for sentimentality, sensuality and the author's intentionality. Moreover, the author's principle, subjective writing and author's psychologism are also highlighted. The distinct feature of W. Churchill's individual style is claimed to be the diffusion of genres, for instance, a letter of *confession* and a letter *-revelation of an addressor's soul* as well as a *candid note* which is achieved by using stylistic techniques of self-analysis, suggestion, self-reception and mutual reception between the addressor and the addressee in the epistolary dialogue.

The author bridges the gap in the concept of the *epistolary dialogue* and also determines the *genre modifications* of the writer's private epistolary. Thus, the suggested genre modifications of the epistolary dialogues between W. Churchill and Pamela Plowden may contribute to future researches in this field.

Key words: epistolary dialogue, epistolary, genre modifications, mutual reception, addressor, addressee, metagenre.